

BOSHQARUVCHI SHAXSIGA XOS PSIXOLOGIK XUSUSIYATLAR

Oblakulov Anvar Erkinovich

*NDPI Umumiy pedagogika psixologiya
kafedrasi o'qituvchisi*

Gapparova Mehribon To'lginovna

NDPI Ingliz tili amaliy kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Bu maqolada boshqaruv jarayonida rahbar shaxsigacha xos zamonaviy xususiyatlar haqida fikr yuritiladi.

Tayanch tushunchalar: yetakchi, individual komillik, yuksak maqsadlar, liderlik qobiliyati, rahbar, boshqaruv.

Boshqaruv ta'lim-tarbiyaviy jarayonlarda va ta'lim tizimida ta'lim ishtirokchilari ustidan nazoratni amalga oshirishning omillari sifatida e'tirof etilib, har qanday jamiyatga xos bo'lgan, hayot va turmush zaruratidan kelib chiqadigan faoliyatdir. Bozor iqtisodiyoti sharoitida bu faoliyat mohiyati yanada takomillasha boradi. Boshqarishning asosiy maqsadi - mehnat ahlining moddiy va ma'naviy ehtiyojlarini qondirish uchun ishlab chiqarishni va shu asnoda barcha ijtimoiy munosabatlarni taraqqiy ettirishdan iborat.

Boshqaruv - taraqqiyotning har qanday bosqichida jamiyatga xos bo'lgan ichki xususiyatdir. Bu xususiyat umumiy xarakterga ega. Bu xususiyat ijtimoiy jamoa mehnatida, turmush va mehnat jarayonida kishilarning o'zaro aloqada bo'lishi, o'z moddiy va ma'naviy faoliyatining mahsulotini almashtirish zaruriyatidan kelib chiqadi.

Boshqaruv nazariyasi- nisbatan yangi fan tarmog'i bo'lib, ob'ektiv borliqni ilmiy bilishga asoslanadi. U o'z faoliyatini bir qator tabiiy va ijtimoiy fanlar zaminida ko'radi. Boshqaruv jarayonining mohiyati va qonunlarini aniqlash, bu jarayonda sodir bo'ladigan munosabatlarni ochib berish, uning tizimini ishlab chiqish va boshqaruv sub'ektining asosiy tamoyillarini ishlab chiqish boshqaruv nazariyasining vazifalaridir.

“Rahbar - menejer, u odamlar bilan ishlaydi, ularning kasbiy yutuqlari va xavfsizligi uchun javob beradi, vazifalarni bajarish uchun ular kuch-g'ayratini uyushtiradi va uyg'unlashtirishni amalga oshiradi. Ma'lumki, jamiyat *iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy* va *ma'naviy* sohalarni o'z ichiga qamrab oladi. Shunga muvofiq tarzda boshqarishning ham uchta asosiy yo'nalishi mavjuddir. Eng asosiysi, *iqtisodiy boshqaruvdir.*”¹ Chunki, iqtisod – moddiy ishlab chiqarish jamiyat hayoti va

¹ www.tdpu.uz

taraqqiyotining negizini tashkil etadi. Respublikamiz mustaqillikka erishgan hozirgi davrda iqtisodni boshqarishga jiddiy e'tibor berilayotgani bejiz emas. Milliy tiklanish iqtisodni qayta qurishdan boshlanadi. Iqtisodiy jihatdan O'zbekistonning rivojlangan mamlakatlarga yetib olishi iqtisodiy boshqaruvni to'g'ri yo'lga qo'yilishi bilan chambarchas bog'liqdir.

Ijtimoiy-siyosiy boshqaruv kishilarning turli jamoalari (ijtimoiy guruhlar, millatlar, jamoalar va b.) o'rtasidagi munosabatalarni boshqarishdir. Boshqaruvni bu turining asosiy mohiyati - turli guruhlar ittifoqini yanada mustahkamlash va taraqqiy ettirishdan iborat. Mehnat jamoalarining ijtimoiy rivojlanishida boshqarish katta ahamiyat kasb etadi. Chunki, barcha ishimizning va rejalarimiz taqdiri ko'p jihatdan jamoa munosabatlarining takomillashuv darajasiga, "ijtimoiy mikroiklim"ning sog'lom bo'lishiga bog'liqdir. Shu jihatdan bu turdagi boshqaruvdan ko'zlangan maqsad davlat boshqaruvini takomillashtirib, ijtimoiy o'z-o'zini idora qilishga aylantirishdir. Jamiyatni va ayrim a'zolar *ma'naviy* rivojlanishini boshqaruv – boshqarishning yana bir asosiy turidir. Ilmiy texnika rivojlanish asrida *ma'naviy* ishlab chiqarish sohasini boshqarish g'oyat katta ahamiyat kasb etadi. Bu shakldagi boshqarish, o'quv muassasalari, xalq ta'lim organlari, fan, adabiyot, san'at, madaniyat sog'liqni saqlash kabi sohalarni boshqarishni o'z ichiga oladi. *Boshqaruv inson miyasiga taqqoslanadi, bunda Shaxsning yaratuvchilik imkoniyatlari mujassamlangan, undan uning ijodiy qobiliyati namoyon etilishiga ko'rsatma beriladi.* Insoniyat tomonidan fan-texnika, iqtisodiyot va ijtimoiy muvafaqqiyatlar tobora oshirilib borishiga ko'ra boshqaruv faoliyatining *ilmga bo'lgan talabi* ham to'xtovsiz o'sib boradi. Bunday ilmiy yondashish ehtiyojini quyidagi holatlar bilan izohlash mumkin:

- Birinchidan, boshqaruvning nodir xususiyati : biror yo'qdan muayyan nimanidir qilish, tarqoq unsurlardan tizim tuzish.

- Ikkinchidan, rahbar tasarrufida bo'lgan yoki u javobgar hisoblangan qadriyatlar ko'laminin jadal oshishi.

- Uchinchidan, insonlar kuch-g'ayratiga asoslangan boshqaruvning yaratuvchilik samarasi rahbariyatdan har tomonlama ma'lumotlilik, o'z kasbini ustasi bo'lishlik va tizimli yondaShishni talab qiladi.

“«Rahbarlik qilish» degan so'zga lug'atlarda boshqarish, maslahat berish, kuzatish, yo'naltirish, ko'rsatma berish degan turli izohlar berilgan. Hozirgi davrda rahbarlarga qo'yiladigan talablar juda ko'p. Jumladan, ma'naviy yetuklik, intizom va mehnatga bo'lgan munosabati, bilim darajasi, tashkilotchilik qobiliyati, boshqarish samaradorligini ta'minlay olishi va boshqalardan iborat.”² Savol tug'iladiki rahbarda qanday ijobiy xislatlar mujassamlashgan

² www.tdpu.uz

bo'lishi kerak? Rahbarning ijobiy xislatlarini belgilovchi mezonlar: dovyuraklik, yaxshi niyatlilik, sog'lom fikrlilik, kamtarinlik, samimiy xushmuomalalik, rahimdillik, qanoatliliklardan iborat desa to'g'ri bo'ladi. Yuqoridagilardan kelib chiqib Shuni ta'kidlash kerakki, rahbar o'z huquq va vakolatidan umumdavlat manfaatlarini jamoa va xodimlarning shaxsiy manfaatlari bilan uyg'un olib borishda mohirona foydalanishi zarur. Rahbar vazmin, har qanday vaziyatda ham o'zini tuta biladigan, odobli va xushmuomala bo'lishi zarur. "Rahbarning faoliyati ko'p jihatdan pedagogik faoliyatdan iborat bo'lishi lozim. Chunki, rahbar bajaruvchilarga qat'iyat bilan o'z g'oyasini o'tkazadi va ularni amalga oshirishni o'rgatadi."³ Har bir rahbar psixologik bilimlar bilan bir qatorda xodimlarga ularni tarbiyalash va mukammallashishlariga ta'sir etuvchi Shakl hamda usullarning yanada samaraliligini topish mumkin.

Foydalanilgan resurslar

1. www.edu.uz
2. www.tdpu.uz
3. www.pedagog.uz

³www.pedagog.uz